

קובץ תעודות: הרכבת האווירית במלחמת יום הכיפורים

מחברים: עמרי אדומי, ד"ר ארנון למפרום

מקור: "יסודות", גיליון 8 | גיליון מאסף

הוצאה: המחלקה להיסטוריה בצה"ל

עורכים: אל"ם (במיל") ד"ר אלי מיכלסון, יוגב אלבז, יניב פרידמן

שנת הוצאה: 2025

הקדמה |

הסיוע הלוגיסטי הזר לצה"ל במלחמת 'חרבות ברזל', הפך למרכיב חיוני בה. שיירות של מטוסים אמריקאים הנחיתו בישראל ציוד, תחמושת ואמצעים נוספים, ואלה חולקו במהירות ליחידות השונות. המבצע הלוגיסטי הכביר כלל תכנון, תיאום וכינון מערך קליטה וחלוקה במהירות וביעילות. הנחתות המטוסים במלחמה, הידועות בשמן העממי 'רכבת אווירית', הן החוליה האחרונה בשרשרת ארוכה של מערך התחמשות רחב היקף תוך כדי לחימה.

הדוגמה המפורסמת ביותר של רכבת אווירית היא זו שהופעלה במהלך מלחמת יום הכיפורים. השחיקה המהירה בתחמושת באותם ימים חרגה מהתחזיות המוקדמות, ולאחר כישלון מתקפת הנגד בסיני ב-8 באוקטובר פנתה ישראל בבהילות לארצות הברית בבקשת סיוע לחידוש מלאיה. הסיוע האמריקאי, שכלל נשק ותחמושת, הגיע במקביל לרכבת אווירית סובייטית שנשלחה למצרים ולסוריה באותה העת. הידיעה על הסיוע הסובייטי שכנעה את האמריקאים כי עליהם לפתוח במבצע הלוגיסטי, והוא החל בנחיתת המטוסים הראשונים ב-14 באוקטובר והסתיים בנובמבר.

הקובץ שלפניכם הוא הצצה נדירה אל 'המקורות הראשוניים', המברקים שנשלחו בזמן אמת בעת הפעלת הרכבת האווירית,

המחברים את הקוראים לתקופה סוערת זו. המסמכים מתעדים את השתלשלות האירועים מבעד לעדויותיהם של דמויות מפתח - שמחה דיניץ, מרדכי גזית ואלי מזרחי - ומציגים את התיאום ההדוק בין ירושלים לווינגטון בשאלת קצב האספקה ואופייה. לצד מברקים מדיניים מובאים בקובץ גם דיווחי מודיעין על הרכבת האווירית הסובייטית, פקודות ארגון צה"ליות להקמת מערך הקליטה בלוד ועדויות על קשיים לוגיסטיים בימי ההפעלה הראשונים. תיעודים נוספים עוסקים בהגעת אמצעי לחימה חדשים, כמו טילי טאונותוחי אם-109, וגם בהקמת יחידות חדשות תוך כדי המלחמה.

ממדי המאמץ הלאומי-בין-לאומי שהובילו להפעלת הרכבת האווירית במלחמת יום הכיפורים נחשפים כאן באמצעות שילוב של מקורות מדיניים, מבצעיים ואישיים. הקובץ מבהיר את התפקיד המכריע של הרכבת האווירית בשיקום כושר הלחימה של צה"ל במהלך המלחמה.

הקובץ הוא פרי שיתוף פעולה בין המחלקה להיסטוריה בצה"ל לארכיון צה"ל ולארכיון המדינה. הוא נערך על ידי חוקר מחלקת היסטוריה עמרי אדומי וחוקר המחלקה במילואים ד"ר ארנון למפרום.

קובץ תעודות היסטוריות הרכבת האווירית האמריקאית במלחמת יום הכיפורים

עמרי אדומי, ארנון למפרום

מבוא כללי על הרכבת האווירית

זמן קצר לאחר שפרצה מלחמת יום הכיפורים ב־6 באוקטובר 1973, התברר שכוחות צה"ל נשחקים במידה רבה יותר מאשר במלחמות קודמות; ובנוסף, היקף הירי היה רחב מהמתוכנן. המצב החמיר לאחר כישלונה של מתקפת הנגד של צה"ל בסיני ב־8 באוקטובר. כתוצאה מכך, פניותיה של ישראל לארצות הברית בבקשה שתסייע בנשק ובתחמושת היו לדחופות יותר. ב־9 באוקטובר (לפי שעון וושינגטון, 10 באוקטובר לפי שעון ישראל) החליט הממשל האמריקני לשלוח סיוע לישראל. בתחילה התלבטו האמריקנים לגבי כמות הנשק ואופן שליחתו לארץ. במקביל, התברר כי מטוסים סובייטיים החלו לנחות במצרים ובסוריה כחלק מרכבת אווירית של סיוע מברית המועצות למדינות ערב הנלחמות. האירוע האיץ את הפעולה האמריקנית והסיר חששות מסיוע גלוי לישראל.

בישראל החלה היערכות לקליטת המטוסים שיגיעו מארצות הברית עם ציוד במסגרת הסיוע. הראשונים היו מטוסי אל על שנחתו בישראל החל ב־11 באוקטובר כשהם נושאים בבטנם נשק וציוד שהועמסו עליהם בבסיסים בארצות הברית. בשעות הערב של 14 באוקטובר

נחת המטוס האמריקני הראשון. הרכבת האווירית עם מטוסי אל על ומטוסי חיל האוויר האמריקני המשיכה גם לאחר הפסקת האש בשתי החזיתות ועד 14 בנובמבר 1973, אז החלה "הרכבת הימית" - אספקת נשק ותחמושת לישראל בספינות מטען. בסיכומו של דבר נחתו בארץ 567 טיסות אמריקניות שנשאו 22,497 טון אספקה ו-167 טיסות ישראליות שנשאו 5,138 טון.¹

כשנה לאחר מכן סיכם מרדכי גזית (מנכ"ל משרד ראש הממשלה בימי המלחמה וקודם לכן איש משרד החוץ) את פרשת המאבק להשגת הרכבת האווירית (27.9.1974, ארכיון המדינה).

73 אוק 101830 ב ה ו ל

אל : גזית - למעני כלכל

מאת: דיניץ סודי ביותר 36/ל

311

ב-1730 צלצל גנרל קאסקאקרופט להודיעני שנפתלי יצא לרגע מאדוארד ובקש למסוכ לי שלא תהיה היום או הערב כל התכנסות של מועביט.

אחרי לו שאני מודה לו אבל מה שמדאיג אותי כרגע זה ושינגטון לא ניו יורק אחרי שעשיו גמתי לעיינ בכמויות העצומות של נשק וציוד מכל הסוגים המועברים ברכבת האוירית מבריהם לסוריה ומצרים. זה פנטסטי איך שהרוסים מעייזים להתנגהג אחמם לגבי המלחמה שהם אחראים לה עייני הציוד וההסחה שסיפקו לערבים, ואחראים להמשכת ההרג והקטל על ידי הרכבת האוירית שהם מספקים עכשיו ובעת בובעונה אחת מעייזים לבקש ממכם לעשות את עם עיסקי לגבי הקפאת התצב. וכל זה בשעה שאחנו שוברים את ראשו על כל משלוח.

הגנרל אמר שבעני נ זה קיבל הבטחה ממחמד שלא תהיה בעיה בקשר לאוניות נושאות הציוד שבדרך, ואילו בענינ מטוסי הציטר הוא עדיין צממפה לשמוע ממחמד.

בענינ דחיית פגישתי עם שלזינגר אמר שכירר והסיבה היא שהם מבררים אפשרויות xxx אלאילאביליטי xxx של מטוסים וטנקים כי שלזינגר יודע שזו תהיה דרישתי. מאמאדתי לו שאני מוכן לוותר על כל פגישה תמורת 12 מטוסים וטנקים. הבטיח שימשיך לשמור אותי בתמונה.

אמר שנפתלי בודאי יתקשר אתי עוד מעט כי רוצה לראותני. ==

ל-36. 10.10.1973 - מברק מדיניץ לגזית (ארכיון המדינה)

1 להרחבה ראו: עמרי אדומי, "הנה באה הרכבת": שיקולים ואילוצים בביצוע הרכבת האווירית האמריקאית במלחמת יום הכיפורים", בתוך: **יסודות**, גיליון 5 - 50 שנה למלחמת יום הכיפורים, המחלקה להיסטוריה בצה"ל, 2023; קישור: <https://tinyurl.com/yr38pkjs>

שמחה דיניץ היה שגריר ישראל בוויינגטון במהלך מלחמת יום הכיפורים, והיה לו ניסיון רב שנים עם האמריקנים וקשר הדוק עם ראש הממשלה, גולדה מאיר, לאחר שכינה קודם לכן כמנהל לשכתה. המברק שלו ממוען למרדכי גזית. במברקים מסוג זה, לאישים מרכזיים ניתנו שמות קוד גם במסמך עצמו על אף שהוא הועבר באופן מוצפן.

דיניץ הסביר שגנרל ברנט סקורופט,² סגן ראש המועצה לביטחון לאומי, דיווח על פגישה של מזכיר המדינה והיועץ לביטחון לאומי הנרי קיסינג'ר (נפתלי) אצל הנשיא ריצ'רד ניקסון (אדוארד), ושבסיסו נקבע כי לפי שעה לא תתכנס מועצת הביטחון של האו"ם. ישראל חששה שכינוס מוקדם של מועצת הביטחון של האו"ם יביא לקריאה לסיים את הלחימה בקווים הנוכחיים - עמדה שלא היטיבה עם ישראל. ארצות הברית, אף שלא אמרה זאת לישראל, העדיפה שלא יהיה צד מנצח מובהק - כיוון שכך תוכל להמשיך ולחזק את מעמדה כמתווכת בין הצדדים.

דיניץ ציין כיצד הסביר לאמריקנים שמועצת הביטחון איננה הדבר המרכזי בראיית ממשלת ישראל, אלא העברת משלוחי הנשק אליה, לנוכח הרכבת האווירית הסובייטית למצרים ולסוריה והשחיקה הגוברת בכוחות צה"ל. שחיקה זו נבעה הן מהשימוש הרב הצפוי בחימוש במהלך הלחימה והן בשל כמות האבדות הנרחבת מהצפוי בטנקים ובמטוסים. בשלב זה של המלחמה (10 באוקטובר) - היה צה"ל לאחר כישלון מתקפת הנגד של 8 באוקטובר בסיני, שהעלתה במידה רבה את סף החששות בממשלת ישראל. כעת ניסה צה"ל לייצב את חזית הדרום תוך כדי הימנעות מאבדות במקביל להדיפת הסורים מההישגים שלהם ברמת הגולן; מטרה שהושגה במלואה, למעט כיבוש מחדש של רכס החרמון, בערבו של 10 באוקטובר.

לעיון במברקים שנשלחו בזמן המלחמה מהשגרירות בוויינגטון אל לשכת ראש הממשלה לחצו [כאן](#).

2 במסמך המקורי שמו מאוית באופן שגוי.

מ פ ק ד ת
מ י י ד י

מפקדת חיל האוויר
מחלקת מודיעין אוויר

סימבול: מד - (12) 6 114
בתאום עם:
תאריך: כ"ב תשרי תשל"ד
73 18 אוק
שעה: 1145
עונק מס':
מסמך זה מכיל: 1 דפים

יחב"ש 8213

ראש הממשלה
שר הביטחון
רמטכ"ל

לשכת ראש הממשלה - תאריך: ליאור
מפקד חיל האוויר
דאש אג"ם
דאש אג"ם (2)
ראש מחלקת אוויר
עוזר ראשין למחלקת
רמ"ח איסוף (3)
מפקד יח" 848 (פר')
מד"ת (13)
ספרית פירוטמים (2)

רמ"ח מכ"ש
רמחמין ים
קמ"ן פקוד (פר') דרוג, צפון
ח"א/עוזר רמ"א למבצעים
ח"א/קשליב
קמ"ט קש"ח
אמ"ן/ר' ענף 6,5,3
אל:

לקט מודיעין מיידי - אוויר מס' 114

הנדון: רכבת האוויריות מבריה"מ ופזרוז אירופה למדינות ערב נכון ל-181000.

תקסוד: חמ"מ (צה"ב).

1. ביום 17 אוק' הגיעו למצרים 34 אנ-12 מובילים ולטוריה 18.
2. הבוקר איתרנו 13 אנ-12 ו-2 אנ-22 בדרך למזרח"ת אך יקרה אינו ידוע לנו עדיין.
3. להלן פירוט המסוסים שהגיעו למדינות מאז תחילת הרכבת האוויריות:

תאריך	10	11	12	13	14	15	16	17	סה"כ
מצרים									
אנ-12	-	-	12	16	14	12	13	34	101
אנ-22	-	5	4	4	3	1	5		22
יוגוסלביה	-	-	-	-	-	3	?		3
טוריה									
אנ-12	19	10	30	25	41	40	48	18	331 (מחובת הגיעו 11 דרך עיראק).
אנ-22	-	-	-	-	-	2	-		2
בולגריה	-	-	-	2	4	4	3		13
עיראק									
אנ-12	1	2	1	1	1	-	-		6
אנ-38									3
אנ-24									24
אנ-16									16
סה"כ									12-אנ-22-אנ-16
לג מדרגים									

ט ד י

יוסף לפי הצורך

לקט מודיעין אוויר מיידי - אוויר מס' 114 (מסמך צה"לי)

מחלקת מודיעין אוויר הייתה הגוף האחראי בחיל האוויר על יצירת תמונת המודיעין בתחום האווירי, כמו גם על הכנת החומרים המודיעיניים הנחוצים לתקיפות חיל האוויר.

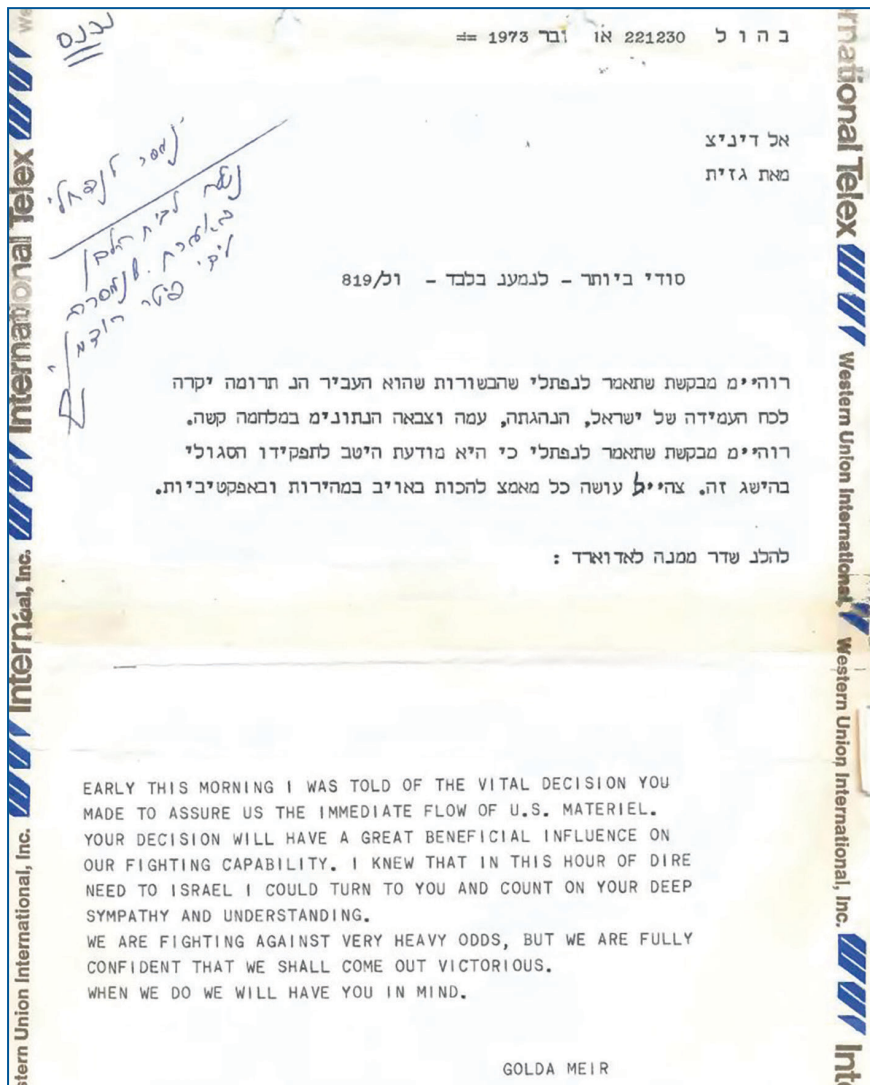
לקט המודיעין מתאר את המעקב של מחלקת מודיעין אוויר (כיום, להק מודיעין) אחרי מטוסי התובלה מסוג אנטונוב 12 ו-22 שהגיעו מברית המועצות וממזרח אירופה מ-10 באוקטובר. המעקב מפרט את סוג המטוסים ומדינות היעד לפי חלוקה לימים. בסך הכול הגיעו 126 טיסות למצרים ו-246 טיסות לסוריה. תחילת הפעלתה של הרכבת האווירית הסובייטית למדינות ערב הייתה מרכיב משמעותי בלחץ הישראלי על ארצות הברית להוציא לפועל רכבת אווירית משלה. על אף המודיעין המפורט, ישראל לא פעלה לפגוע במטוסים עצמם אלא רק בשדות התעופה ש אליהם הם הופנו, כדי לחבל בפעולת רכבת אספקה זו ולהאט אותה; ככל הנראה בשל שיקולים אסטרטגיים - הימנעות מחיכוך ישיר עם ברית המועצות. עם זאת, כמה מטוסים נפגעו על הקרקע במהלך תקיפות חיל האוויר.³ יש לציין, כי בשונה מהמקרה הישראלי-אמריקני, מדינות ערב וברית המועצות היו מנוסות בהפעלת רכבת אווירית, שכן רכבת כזו התקיימה מייד לאחר מלחמת ששת הימים ואפשרה התאוששות מהירה של צבאות מצרים וסוריה.⁴ על אף זאת, ועל אף המרחק הרב יותר של ארצות הברית מהאזור לעומת ברית המועצות, בזכות הניסיון והיכולות של האמריקנים בתחום התובלה האווירית הועברה לישראל אספקה רבה יותר במסגרת הרכבת האווירית בהשוואה לזו שהועברה לסוריה ולמצרים.

ראש הממשלה גולדה מאיר ביקשה להודות להנרי קיסינג'ר (נפתלי) על קבלת ההחלטה להעביר ציוד לישראל, ושהיא מודעת למשקלו הסגולי הרב בקבלת ההחלטה לסייע לישראל. לאחר קבלת ההחלטה הזו החלו להגיע מטוסי אל על לארץ עם ציוד אמריקני כבר ב-11 באוקטובר 1973.⁵ זאת, לאחר שהטיסות שנחתו בישראל בימים

3 חיל האוויר-להק אוויר-מחלקת תוא"ר-ענף לתולדות חיל האוויר, **מלחמת יום הכיפורים: הגנת שמי המדינה ולוחמת אוויר-אוויר**, ינואר 1982, עמ' 419, 404.

4 שם, עמ' 118.

5 אג"מ-מה"ד-היסטוריה-ענף חקר המצפ"ע, **הרכבת האווירית**, 14 במארס 1979, עמ' 109.

ול-819 10.10.1973 מברק לדיניץ מגזית (ארכיון המדינה)

הקודמים הביאו עימן אנשי מילואים ששבו לארץ כדי להצטרף
לכוחות הלוחמים.

ברבים מהמחקרים, כמו גם בקרב אישים ישראלים שהיו בקשר ישיר
עם האמריקנים, נתפס קיסינג'יר כגורם שתמך בסיוע לישראל מול
הנשיא ריצ'רד ניקסון, בעוד שמזכיר ההגנה גיימס שלזינגר היה זה

שהסתייג מכך. שלאנגר הכחיש טענות אלו. יש לזכור שהביצוע של מבצע מורכב כמו הרכבת האווירית היה תחת אחריותה של מחלקת ההגנה ולא של מחלקת המדינה, ולפיכך שלאנגר היה האדם האמון על ביצוע ההחלטה על כל משמעויותיה הארגוניות והמבצעיות הרבות - דילמות שלא עמדו בפניו של קיסנינג'ר. לעיון במברקים שנשלחו בזמן המלחמה מלשכת ראש הממשלה לשגרירות בוושינגטון לחצו [כאן](#).

משרד הביטחון
ראש מינהל ההרכבה והייצור

נסמך א'
סר בתשרי תשל"ד
11 באוקט' 1973
סה/ל-200/1086

דבר
... מתוך ... דפים
... מתוך ... עותקים

מנהל ר' הספה
מכ"ל
ר' מרכז הסטות
תפוצה א (פרס לוח' מחשב)
ר' אג"א
רפצ"ד ח"א
רמטכ"ד ים
ק. בסחור
עוזר לפק"ם

הנדון: מבצע מנוף - ארגון ר' הספה

כללי

1. לצרר מבצע מנוף יתארגן במל המעופה לור ראש הספה, החל 10.1200-.
2. כמנהל ר' ההספה בקבע אל"ם (מיל) מרדכי רוניס.
3. מנהל ר' ההספה כסוף לר' מרכז ההספות במנהל.

תשומות

4. משימת ר' ההספה הנה להאם ולפקח על סאמץ ההספה מחו"ל של מסעבים עבור משהב"ס. זה כולל:
 - א. פרויקט המסעבים מסטוסים במל המעופה;
 - ב. המעגל המיסעבים על רכב;
 - ג. פנורי המיסעבים במל המעופה לצרכני המערכת;

שטח

5. כללי

- א. פרויקט המסוטוסים תעשה במרת האפשר ישירות לרכב שיועמד לרשות ר' ההספה - ללא אחסנת ביניים.
- ב. הרכב המסוט יסטר לקציני קשור של הזרועות אשר יהיו אחראים לרחיפת הרכב באמצעות מלונים - ליעדיו.

6. מתיקת רחש ת"ל ר"מ

א. מתיקת רחש ת"ל ר"מ
ב. מתיקת רחש ת"ל ר"מ

מבצע מנוף - ארגון ר' הספה 11.10.1973 (מסמך צה"לי). לעיון במסמך המלא לחצו [כאן](#)

פקודת הארגון של מינהל ההרכשה והייצור קבע את אופן הפעולה של מינהל ההטסה בנמל התעופה בלוד ופריקת המטענים של הרכבת האווירית. לראש מינהל ההטסה מונה אל"ם במיל' מרדכי רוניס,⁶ איש חיל החימוש ולשעבר מפקד מרכז שיקום ואחזקה (מש"א) 681,⁷ אופן הפריקה נקבע כך שידלג על אחסון זמני בשדה התעופה, והציוד יועבר מיידית ליחידות השונות. עם זאת, בשל הלחץ הרב שנגרם בשל לוח זמנים קצר, מיעטו להתייעץ עם אנשי היבוא והיצוא בשדה, שאמנם לא היו מנוסים בהיקפים כאלו של "סחורות" אך היו בעלי ניסיון רב בתחום. זאת, על אף שלרכבת האווירית לא הייתה תוכנית מקדימה. כתוצאה מכך, בימיה הראשונים של הרכבת האווירית היו קשיים ארגוניים רבים, והלקחים הופקו תוך כדי הפעלתה או רק בדיעבד.⁸

לא היה תכנון מקדים, ובדו"חות המסכמים מזכירים זאת בהתייחס להעמסת המטוסים האמריקניים ב"סחורה" יוצאת שלא תועדה באופן מסודר: כחלק משיתוף הפעולה העביר צה"ל לאמריקנים אמצעי לחימה מתוצרת ברית המועצות שנפלו שלל לידי כוחותיו, כדי שגם האמריקנים יוכלו לבחון אותם באופן בלתי אמצעי.

להרחבה ראו במסמך "מבצע מנוף - הוראת ארגון מס' 2" (16.10.1973).

ביום שפרצה מלחמת יום הכיפורים, 6 באוקטובר 1973, לקח מנהל לשכת ראש הממשלה, אלי מזרחי, מחברת והתחיל לתעד בה באופן שוטף את מהלך המלחמה; זהו "יומן אלי מזרחי".

בקטעים מהיומן נמצאת התייחסות של ראש הממשלה, גולדה מאיר, לטיוטה למברק לדיניץ עם מסר לנשיא האמריקני בעניין חשיבות האספקה של המטוסים: "הוא יודע שזה המכשיר המלחמתי העיקרי שלנו נגד הכול", ראש הממשלה ציינה, ובצדק, את ההסתמכות הרבה של צה"ל על חיל האוויר כ"ארטילריה מעופפת". עדות לכך

6 בחלק מהמקורות מופיע בשמו המעוברת - "רון-נס".

7 משה גבעתי, **בידיהם חושלה הפלדה: סיפורו של מרכז שיקום ואחזקה 7100: 1948-1996**, משרד הביטחון - ההוצאה לאור, 1997.

8 משרד הביטחון-מינהל ההרכשה והייצור-מערכת יבוא ושינוע, **"דו"ח מבצע מנוף"**, 23 בנובמבר 1973, עמ' 2-3.

- גזית קורא שירות מברק לשמחה עם הצעת "קרר מרור" לבטיא.

רות"מ: צריך להגיד לשמחה מה הן הנקודות העיקריות.

1. בענין המטוסים הענין בעשה יותר קריטי - משעה לשעה, הוא יודע שזה המכשיר הטלחמתי העיקרי שלנו בגד הכל. היות וזה כך זה משחק יותר.

- שני פנטומים ליום לא מתחיל לפגוש את הבעיה שלנו, מוכרחים למצוא דרך, אם על ידי ההצעה שאנשי צבא אמריקאים יביאום לאירופה וצנחות של חברים יביאום לארצות. ככל שיקדימו להביאם בימים הקרובים לפחות 40 פנטומים, זה בשבילנו עכשיו דבר של חיים.

2. אנו צריכים באותה מידה של דחיפות סקיהוקים. אולי

בכל זאת יש איזה מקום באירופה שאפשר להטיסם משם.

אנו יכולים לתרום 8 טייסים למבצע זה. הטענה שלנו עכשיו תלויה בזה. טטוס זה במקום הכל.

אני מבקשת ממנו למצוא פתרון לא שיגרתי על מנת לגבור על הבעיה. אין לנו ברירה, מה שחשוב זה האמצעים האמצעי העיקרי עכשיו זהו מטוסים.

הוא מוכרח להעלות עם הדוב את ענין ההפסקה. עשרות מטוסים מגיעים לשפי המדינות האלה, עשרות המטוסים. אתה צריך להגיד לו שהם מקבלים טילים ולבו חסרים מטוסים. איזה מאזן זה של כוחות? אני רוצה שתגיד לו בצורה פשוטה ביותר זה לא ענין של פביקה או משהוא אחר אלא פשוט עובדות כמות שהן. בשבילנו הענין הזה הוא פרט גדול. תגיד לו שענין המטוסים זה פשוט S.O.S. שיספקו בכל הדרכים. לו למשל הסקיהוקים, לו יכולנו לקבלם מאיזה שבוא מקום באירופה, שיתנו לנו פנטומים מאירופה.

קטעים מ"יומן אלי מזרחי" 12.10.1973, עמ' 6, 7, 18 (ארכיון המדינה)

מצויה בעובדה שבפרק הזמן שבין מלחמת ששת הימים למלחמת יום הכיפורים, חיל התותחנים אמנם שיפר את איכות התותחים שלו, אך לא גדל במספר היחידות בדומה לחילות יבשה אחרים.⁹ לגבי היקף האספקה - ראש הממשלה טענה כי קצב של שני מטוסי קורנס (פנטום) ביום אינו מספיק. בשלב זה של המלחמה (היום השביעי לחימה) חיל האוויר איבד יותר מ-20 מטוסי קרב - רובם קורנס ומיעוטם שחק/נשר (גרסאות המיראז' השונות); כמות השווה לטייסת שלמה. את כל המטוסים הללו היה על חיל האוויר להחליף במטוסי קורנס, כיוון שמטוסי מיראז' חלופיים לא היו בנמצא. עד לסיום הלחימה איבד חיל האוויר 96 מטוסים ושישה מסוקים או מטוסי תובלה. ראש הממשלה המשיכה ותיארה את החשיבות העצומה של מטוסי עיט (סקייהוק), אשר קצב האבדות שלהם היה גבוה אף יותר - יותר מ-30 מטוסים עד ל-12 באוקטובר. מטוסים אלו ספגו אבדות רבות יותר משום ששימתם הייתה מסוכנת יותר - סיוע קרוב לכוחות היבשה, שבמהלכה הם היו מאוימים על ידי מערך הנ"מ המעובה של מצרים וסוריה מעל שדה הקרב.¹⁰ בחלק האחרון של המברק התייחסה ראש הממשלה ליחסים עם ברית המועצות (הדוב) ולרכבת האווירית הסובייטית למדינות ערב.

לעיון ברישום המלא ביומנו של אלי מזרחי לחצו [כאן](#).

בשעות אחר הצהריים (שעון ארצות הברית) דיווח דיניץ על תחילתה של הרכבת האווירית האמריקנית המסיבית שתעביר את הצווד במהירות. המטוס הראשון המריא בצהרי 13 באוקטובר ונחת בישראל ב-14 באוקטובר בשעות הערב לפי שעון ישראל (המקורות חלוקים בין השעה 18:01 לבין 18:30). היה זה המטוס האמריקני היחיד שנחת באותו יום. למחרת, לעומת זאת, נחתו בישראל 26 מטוסים - ארבעה מטוסי סי-5 גלקסי ו-22 מטוסי סי-141 סטארליפטר.¹¹

9 מאיר פינקל, "מאפייני השילוב בשדה הקרב בשנים 1967-1973", בתוך: מאיר פינקל (עורך), **התפתחות הקרב המשולב בצה"ל - עבר, הווה ומבט לעתיד**, מודן, מערכות ומשרד הביטחון - ההוצאה לאור, 2022, (להלן: פינקל, **מאפייני השילוב בשדה הקרב**), עמ' 136.

10 חיל האוויר-מחלקת ציוד-לשכת רמצ"ד, **מלחמת יום הכיפורים 24-6 אוק' 73 - תחקירים, מערך תחזוקה**, כרך א', 1973, עמ' 5.

11 שם, עמ' 109.

310

ב ה ו ל 131600 אוק 73

אל : גזית - לנמען בלבד

מאת: דיניצ סודי ביותר 101/לר

תחילה רכבת אווירית אמריקנית מאסיבית שתעביר את כל הציוד לישראל
במהירות רבה. חלק מהמטוסים באויר. השאר יצאו במשך היום. פרטים
במברק בונדי לבטחונ. ==

== מברק אחד ==

ל-101 13.10.1973 מברק מדיני לגזית (ארכיון המדינה)

יש לציין שהמטוסים האמריקניים היו מטוסי תובלה, בעוד מטוסי אל על היו ברובם מטוסי נוסעים שהוסבו למטען במהלך המלחמה. הן מטוסי הגלקסי והן הסטארליפטר שהפעילו האמריקנים היו גדולים ממטוסי הבואינג 707 ו-747 של אל על. יתר על כן, צי המטוסים האמריקני היה גדול במידה רבה מזה הישראלי, ולכן עם תחילת הגעתה של הרכבת האווירית גדלה מאוד כמות הטיסות שנחתו בלוד בכל יום, וכך גם כמות המטען שהועבר בכל יום.

צה"ל רכש טילים נגד טנקים (נ"ט) לראשונה כבר ב-1956, אך בהיקפים נמוכים, והמערך לא זכה להצלחה בשל אופן הפעלה לקוי ואחוזי פגיעה נמוכים.¹² הצלחת השריון במלחמת סיני ובמלחמת ששת הימים במקביל לכישלון מערך הנ"ט הובילו לבנייה נרחבת של סד"כ הטנקים בצה"ל ולא מאוזנת לעומת מספרי התותחים ומשגרי הנ"ט שנרכשו והופעלו לפני מלחמת יום הכיפורים.

12 פינקל, מאפייני השילוב בשדה הקרב, עמ' 135.

ס ו ד י

א ג " מ / ח ו א " ר
טל' 3290
מנ - 2 - 3575
חש"ד חש"ד
19 אוק' 73
מסמך זה כולל 5 דפים
עוחק מס' מתוך 42

אל:

הנדון: הקמה מערך טילי נ"ס "תאו" - פקודת ארגון.

ר ק ע

1. במסגרת קליטת אמצעי נ"ס חדישים, ייקלטו ב-צה"ל טילי "תאו" TOW; אשר יאורגנו מיידית ביוחידות מיוחדות.
2. הכוונה - להקיט לכל פיקוד מרחבי יח' טילי "תאו" אורגנית, כן יוקם בכפיפות ל-מקצ"ר גד' טילים, שיהיה בטליטה ממכ"לית, בגדוד תהיינה 2 יח' משנה.
3. לפיקוד מרש"ל יוקצה כוח בהקצאה מבצעית, לפי-הצורך.

ה מ ש ר ה

4. מסמך זה בא להורות את אג"מ/מה"ד וגורמי המטה האחרים על הקמה מזרזה של יח' טילי נ"ס "תאו", ע"מ להבטיח הפעלתם בקרב מיום 22 אוק' 1973.

ה א ר ג ו נ

5. מבנה - כל אחת מהיחידות תורכב מ-4 מח' טילים, כאשר בכל מח' 4 צוותי שיגור. פירוס מבנה יח' "תאו" פיקודית - ראה נספח א'. פירוס מבנה גד' תאו" ממכ"לי - ראה נספח ב'.
6. ע"מ לאפשר הדרכת הנושא וכן מיתוח חורה, גיבוש חרגולות וכד', חוקם במסגרת הגדוד ה-ממכ"לי מחלקה בחקן ב'.
7. הכשרת התלבוט ואימוני הקמה - באחריות, כוללת את אג"מ/מה"ד.
8. נייד הכוחות
א. ה-יח' הניקודיות אחת מ-2 יח' הממנה של ה-גד' ה-ממכ"לי ינויידו ע"ג רכב, כלהלן :-
(1) לכל מסגר -ג"ם; לכל כיחה (2) מסגרים) עוד 1 ג"ם לתחמושת.
(2) ל-מפק' היחידה - 2 נ"נים, 1 משאית דב-מינוע ו-1 משא 4x2.

2/..

ס ו ד י

פקודת הקמה ליחידת טילי תאו, 19.10.1973 (מסמך צה"לי)

במסגרת הרכבת האווירית הגיעו, כבר תוך כדי הלחימה, משגרים וטילי נ"ט מסוג טאו (שהיו בשימוש הצבא האמריקני, אך לא בצה"ל).¹³ בשל הגעת האמל"ח וכחלק מהלקחים שהופקו תוך כדי לחימה, הוחלט להקים גדוד נ"ט עם שתי יחידות משנה, אחת לכל חזית. כוח האדם המרכזי ליחידה החדשה היה מיחידה 9100, כוח חטיבתי שהוקם בתחילת המלחמה על ידי איגוד של כוחות חיר"ם (חיל רגלים מובחר) שונים, ברובם מילואים ובחלקם חוזרי חו"ל.

שמונה מחלקות מהגדוד שהוקם, גדוד נ"ט 810, הגיעו לרמת הגולן ב-23 באוקטובר לאחר אימוני התארגנות בבה"ד 3 (בית הספר למפקדי כיתות ומקצועות החי"ר, ביסלמ"ח). המחלקות פוזרו בין יחידות שונות וקיבלו פקודה לירות את הטילים, שקיבלו את השם העברי 'עורב', לטווחים גדולים ככל האפשר ולדווח במדויק על הירי והפגיעות. בפועל, רק כוח מחטיבה 9 בפיקוד מפקד החטיבה, מרדכי בן-פורת, הצליח לירות מתל ענתר לכפר שמס למטרות בטווחים שבין 1,300 ל-2,500 מ'. מ-12 טילים שנורו על ידי ארבעת המשגרים זהו רק שלוש פגיעות ודאיות, ולאחריהן דווח על גרירת טנקים פגועים על ידי הסורים. ירי טילי 'העורב' היה האירוע הקרבי האחרון ברמת הגולן עד להפסקת האש הזמנית.

חיל התותחנים נכנס למלחמת יום הכיפורים כשחלק ניכר מהסד"כ שלו מיושן - מבוסס על תותחים נגררים - ואף בנחיתות מספרית לעומת הארטילריה של הצד השני.¹⁴ בנוסף, במהלך המלחמה סבלו גדודי התותחנים מאבדות רבות יותר מאשר במלחמות קודמות - כתוצאה מאש נגד סוללה (נ"ס), תקיפות מטוסי אויב ואף היתקלות ישירה עם כוחות אויב. במסגרת הרכבת האווירית הגיעו פגזים ארטילריים ולצידם תותחים מתנייעים בקוטר 155 מ"מ מסוג אָם-109 ('רוכב'). לא כל התותחים הגיעו לפני סיום הלחימה, אך הראשונים שהגיעו,

13 רפאל יקר, **חטיבת הנ"ט 409 ממערב לליטני במבצע "שלום הגליל" 10-11 ביוני 1982**, המחלקה להיסטוריה בצה"ל-תוה"ד-אמ"ץ, מהדורה שנייה, מאי 2022, עמ' 8-9; קישור למאמר: <https://tinyurl.com/3ddur3ry>

14 בעז זלמנוביץ, "בניין כוח צה"ל וחילות השדה במלחמת יום הכיפורים עד מבצע 'שלום הגליל' (יוני 1982) דרך מבצע 'ליטני' (מרס 1978)", בתוך: מאיר פינקל (עורך), **התפתחות הקרב המשולב בצה"ל - עבר, הווה ומבט לעתיד**, מודן, מערכות ומשרד הביטחון - ההוצאה לאור, 2022, עמ' 168.

ס ו ד י

א ג"מ / ח ו א"ר
3290 סל
3591 מנ - 22
חמל"ד חסרי
1973 אוק" 19
מסמך זה כולל 3 דפים
עומק מס' 32 עמון

30
H46
2078
אל (לוח תפוצה)
מסמך חסרי

הנדון: הקמת סד"כ חת"מ נוסף - פקודת ארגון

כ ל י

1. עם קליטת רכט נוסף סל 24 חומ"ח 155 מ"מ 109 "ירוכב" ו-12 חומ"ח 175 מ"מ "ירומח", יוקם סד"כ חת"מ נוסף, וכן יוסלמו חומ"חיס ל-גד' חומ"ח סנפגעו.
2. ה-סד"כ סיוקם יכלול 1 גד"ב ועוד 3 סול' 109-מ וכן 3 סול' 107-מ.

ת פ ט ר ה

3. להורות את מקחמ"ר וגורמי הסטה האחרים על הקמת סד"כ חת"מ, כ-ג"ל.

ה א ר ג ו נ

4. חכניה הגדלה ה-סד"כ, הנוצע כלהלן :-
 - א. 155 מ"מ מ-109
 - 1) יוקם גד"ב 411 (מ-109) "ירוכב".
 - 2) יוקמו סול' רביעיות לגדודים 405 ו-899.
 - ב. סד"כ 175 מ"מ - ווסלמו סול' רביעיות לגדוד 55 וכן לאחד מהגדודים 329, או 647 (ייקבע בנפרד).
 - ג. ה-חומ"חיס הנוספים, מ-107 ו-מ-109, מעבר ל-סד"כ סיוקם, יוקצו כהשלמה סד"כ ל-גדודי חת"מ סנפגעו.
5. איוס - כ"א להקפות מקורות חת"מ. מסכ"ל/אכ"א יעבד חכניה איוס, בסיחוף עם מקחמ"ר.

2/..

ס ו ד י

הקמת סד"כ חת"מ נוסף - פקודת ארגון, 19.10.1973 (מסמך צה"לי)

יחד עם אלו שהגיעו במסגרת הרכבת הימית, היו הגרעין להקמת הגדוד החדש. גדוד 411 'קרן' הוקם כגדוד סדיר ממגויסים טריים שאומנו תוך כדי המלחמה ושולבו בסד"כ הארטילרי של פיקוד הצפון כבר במהלך תקופת ההתשה במובלעת הסורית, עד לחתימה על הפרדת הכוחות במאי 1974.

עיקר התגבור בתותחים היה בשלב זה של הלחימה בחזית רמת הגולן - גדוד שלם חדש (411) וסוללה נוספת לגדוד 405 של תותחי 155 מ"מ מתנייעים, וסוללה נוספת של תותחי 175 מ"מ לגדוד 55. זאת לעומת סוללה של תותחי 155 מ"מ לגדוד 899 וסוללת 175 מ"מ לאחד משני הגדודים (329 או 647) שלחמו בסיני.¹⁵

15 מפקדת קתמ"ר-תח"מ, כנס חת"מ בנושא: סיכום מלחמת יום הכיפורים, 1 במאי 1974, עמ' 2, 42, 7.